UZZIŅAI

Kopš 2017.gada tiek veidots Nacionālais nemateriālā kultūras mantojuma saraksts, tajā ietver vērtības, kuras atzīstamas par valsts aizsargājamu kultūras mantojumu un kuru iekļaušanai ir, cik vien tas iespējams, plašs attiecīgās kopienas atbalsts un līdzdalība. Patlaban sarakstā iekļautas 19 vērtības, starp tām arī četras kultūrtelpas.

Suitu kultūrtelpa atrodas trijās pašvaldībās -Jūrkalnes pagasts Ventspils pašvaldībā, Gudenieku pagasts Kuldīgas novadā un Alsungas novads. Šajā teritorijā, pateicoties katoļu baznīcas spēcīgai ietekmei un latviešu, lībiešu, poļu un vācu kultūru mijiedarbībai, izveidojusies un saglabājusies neparasta kultūrvide un identitāte. Suitu kultūrtelpa 2009. gadā tika iekļauta UNESCO Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā, kam jānodrošina neatliekama saglabāšana. Tā ir arī Latvijas Kultūras kanonā.

Rucavas tradicionālā kultūrtelpa veidojusies uz baltu kultūras (kuršu, prūšu) pamata, jaunākos laikos, mijiedarbojoties ar lietuviešu, poļu, krievu, baltvācu, zviedru un citu tautu kultūrām. Rucavas kultūrā saglabājušās senās vienbalsīgās dziedāšanas pēdas, tautas tērpa darināšanas un nēsāšanas tradīcijās no kaimiņiem atšķirīgas iezīmes.

Līviešu kultūrtelpas pamatā ir 19. gs. vidus areāls Svētupes lejtecē un 14 Ziemeļkurzemes līviešu zvejniekciemi no Ovišiem līdz Ģipkai, ko mūsdienās apzīmē "Līviešu krasts" (*Līvõd rānda*). Līvieši, Baltijas jūras somu tauta, savulaik apdzīvojusi plašas teritorijas Vidzemē un Kurzemē, kopienas struktūra mūsdienās liecina par izvietojumu gandrīz visā Latvijas teritorijā, bet tā saglabā ciešas saites ar pēdējo līviešu kompakti apdzīvoto teritoriju Ziemeļkurzemē – Līviešu krastu.

Upītes kultūrtelpa ir daļa no vēsturiskā Abrenes apriņķa, kas unikāla ar saglabāto un dzīvo Ziemeļlatgales latviešu (latgaliešu) kultūras mantojumu, tradīcijām un valodu. Kultūrtelpā darbojas 30 prasmju nesēji un amatu meistari.

Suitu vārds ir zīmols

"Paši esam izcīnījuši. Esam celmlauži," stāsta Alsungas biedrības "Etniskais kultūras centrs "SUITI"" valdes priekšsēdētāja DACE MARTINOVA un uzsver, ka sadarbojas ar citām biedrībām, īsteno kopīgus projektus.

"Kad Suitu kultūrtelpu ierakstīja nemateriālā mantojuma sarakstos, ļoti cerējām, ka valsts līdzēs ar atbalsta programmām, būs pieejami finansējumi, lai kultūrtelpa tiktu saglabāta un attīstīta. Sekoja vilšanās. Vairākus gadus finansējumu nesaņēmām. Kad sākām skaļāk atgādināt, tad kultūras institūciju vadītāji bija dusmīgi – vai jums vieniem vajag, ko citi teiks. Pēdējos gados pamazām tiekam pie finansējuma, Kultūras ministrijā ir atbalsta programma, kurā ir sadaļa par suitiem un lībiešiem. Iepriekšējos gados pietika ar pasākumu sarakstu un tāmi, piešķīra naudu, šogad bija jāraksta projekts paredzētajiem 25 tūkstošiem eiro. Suitu kultūrtelpā esam divas biedrības, piešķirto naudu sadalīja starp abām. Tā mūsu iekšējā konkurence. Arī Kultūrkapitāla fondam rakstām projektus, saņemam atbalstu.

Protams, projektos norādām, ka suitu kultūrtelpa ir unikāla, ka tā iekļauta UNESCO. It kā tas dod prioritāti, bet to neizjūtam. Arī reģionālajā kultūras programmā, ko finansē "Latvijas valsts meži", kultūras mantojuma saglabāšana ir prioritāte, bet pērn mūsu projektu neatbalstīja.

Kad Suitu kultūrtelpu atzina kā īpašu, kā jau katrā kopienā,ir cilvēki, kam tas svarīgi un kuri iesaistās, ir tādi, kam tas neinteresē, un arī tādi, kam ir negatīva attieksme. Ar to jārēķinās.

Suitu vārds jau ir zīmols. Kopiena to pieņem. Galvenais ir definēt to īpašo. Mums ir sklandrauši, suitu skābmaize. Biedrība ir radījusi iespēju katram, kurš vēlas, apgūt suitu tradicionālajā kultūrā balstītas zināšanas un prasmes, kuras tālāk var izmantot arī, lai veidotu uzņēmējdarbību. Daudzi mūspusē auž, izgatavo mūzikas instrumentus, cep maizi un sklandraušus, tā nodrošinot iztiku. Kad redz, ka ir iespēja, rodas arī interese un sāk darīt. Ja paši nevēlas darīt, galvenais, lai nenoliedz tos, kuri dara.

Ir izstrādāti Suitu novada mācību materiāli. Alsungā skolā no 4.līdz 6.klasei ir fakultatīvs kurss - "Suitu novada mācība". Mācību materiāli ir bērnudārzniekiem, bērnudārzā padzied burbonu. Biedrība rīko suitu tradīciju vasaras skolu.

Iecere par kultūrtelpu stiprināšanu ir laba, likumprojekts ir solis uz priekšu ar cerībām, ka arī citas kultūrtelpas tiks akcentētas un saņems atbalstu, bet esmu skeptiska. Sasaistīt kopā kultūras un ekonomiskās vajadzības nav viegli. Jācer, ka prezidenta iniciatīva nodrošinās prognozējamību finansējuma piesaistē dažādiem projektiem.

Taču pašai kopienai ir svarīgi nākt kopā un spriest par vietas nākotni. Radīsies idejas, veidosies biedrības, būs aktīvie cilvēki. Piebalga arī ir īpaša. Mūsu deju kolektīvam ir draudzība ar Vecpiebalgas "Balgu". Vīruss izjauca kopīgo koncertu," pastāsta Dace Martinova. ❑

Piebalgas kods – paši piebaldzēni

Valsts prezidents, pamatojot darbu pie kultūrvēsturisko zemju likumprojekta, rosina diskusijas ar Latvijas vēsturisko zemju iedzīvotājiem. Piebaldzēni meklēja atbildes – ar ko pašiem saistās Piebalga, kā saglabāt un attīstīt savu kultūrtelpu, kas kopienai svarīgs šodien un nākotnē.

Jānis Ronis, uzņēmējs Inešos: **-** Piebalga man saistās ar lielu vēsturisko enerģiju, un te var darīt. Atnācu, lai Piebalgas vārdu vēl kuplinātu. Kad atnācām uz Inešiem, šķita tik dīvaini, ka inesieši īsti negribēja sarunāties ar vecpiebaldzēniem, kur nu vēl jaunpiebaldzēniem. Nesastrādāšanās ar tuvākajiem, kaimiņiem, ir vājā puse, tā jāapzinās. Piebalgā ir daudz vasarnieku, tas liels potenciāls, viņi labprāt palīdzētu attīstīties. Jāmāk piesaistīt gudrus cilvēkus, kuri varētu skatīties piecus, desmit gadus uz priekšu. Arī pats ilgus gadus neiesaistījos sabiedriskos procesos, vajadzēja.

Normunds Brēmers, uzņēmējs Jaunpiebalgā: - Piebalgas identitāte: radošums, piebaldzēnu mentalitāte un čaklums. Ko tik Piebalgā neražo, tā ir čaklu cilvēku zeme. Piebalgas spītīgums – tā ir mentalitāte, viens gudrāks par otru, katram savs viedoklis. Mums ir grūti pieņemt ienācējus. Jaunpiebalgā esmu 24 gadus, pirmos desmit bija cītīgi jāstrādā, jāpierāda, ka esi šīs vietas vērts. Kad saku, ka esmu no Piebalgas, uzreiz visiem skaidrs. Kad runāju ar kādu ārzemnieku, viņam vienalga, no kuras vietas Latvijā esi. Bet, kad atbrauc uz Piebalgu, redz ražošanu, cilvēkus, tradīcijas, tās ir vērtības.

Ingūna Elere, brīvdienās dzīvo Inešos: - Piebalga ir Latvijas sirds, vieta, kur tradīcijas tiek izdzīvotas un transformētas šodienā. Viedi, gudri, spēcīgi cilvēki. Dabas plastika, pakalnu plastika - tādas nav nekur. Var vērot dabas spēku, patiesumu, vienkāršību, garās ēnas, zemo sauli. Mūžam mainīgā ainava. Saskatīt katrā vietā īpašo un novērtēt esošo, kas veido Latvijas daudzveidību.

Inese Īrisa Liepiņa, māksliniece Jaunpiebalgā: : - Mans vectēvs no Piebalgas aizbrauca pirms 150 gadiem, esmu atgriezusies. Adu, darinu tērpus un pārdodu darbus. Visi saka, kopš dzīvoju Piebalgā, darbos ir citas krāsas. Pie manis uz darbnīcu brauc cilvēki un saka – te ir tāds miers. Miers, sirdsmiers, garīgais miers, dvēseles miers - tas ļauj radīt, tāpēc esam tik radoši.

Līva Grudule, muzejniece Vecpiebalgā: - Mēs un šie – tas ir skumji, bet jāsaprot, ka tā ir katras mazās kopienas vēlme saglabāt savu identitāti novados. Tas, ka Jaunpiebalga un Vecpiebalga kašķējas, ir mazliet mīts, jo kopā izdarām labas lietas. Un ir vēl vieni - mēs un šie. Tie ir piebaldzēni, kuri te dzīvo, strādā, kuru bērni iet skolā, kuri vakaros iet uz kultūras namu dziedāt, dejot, spēlēt teātri, un ir tie, kuri vasarās atbrauc no Rīgas atpūsties vai strādā attālināti. Un veidojas divas pasaules. Mēs tiekamies muzejos vai tirdziņos, veikalos. Jādomā, kā šīs pasaules apvienot. Tie, kuri nepiedalās diskusijā, vāc ražu, ar zemi, viņi nāks un ierosinās, bet kādam ir jādara.

Laimis Šāvējs, Jaunpiebalgas novada vadītājs: - Ko mums dos likums un tajā ierakstītā kultūrtelpa, ja nebūs iedzīvotāju. 19.gadsimta beigās Jaunpiebalgas draudzē gadā piedzima 250 bērnu. Tagad bērni devušies uz pilsētām. Tikai viens likums nesaglābs teritorijas. Lai saglabātu, vajadzīga vietējā iniciatīva, lemšana. Latvijas laukos pat muižas laikos bija pašpārvalde, tagad tā būs 70 kilometru attālajās Cēsīs. Ir lietas, kas jālemj uz vietas.Ja saka, ka laukos dzīvot ir ekonomiski neizdevīgi, ja bankas nedod kredītus, jo bezperspektīvas vietas, tad skaidri pasakām - tur nav, ko darīt. Ar tādu politiku tālu netiksim.

Vēsma Johansone, novadpētniece Jaunpiebalgā: **-** Ļoti ceru, ka likumā būs punkts, ka arī mums būs kāds noteicošs vārds.

N.Brēmers: - Cilvēkiem patīk vārds "Piebalga", pakalni, vide. Lai te būtu cilvēki, problēma tā pati, kas visur laukos, un vienīgais risinājums - strādāt, audzināt bērnus, celt labklājību un valsti. Tikai ceļot labklājību, cilvēki atgriezīsies laukos. Jāstrādā!

Aija Sila, pedagoģe Jaunpiebalgā: - Ir cilvēks , ir notikums. Piebalga esam mēs paši. Atskaņojot kādu skaņdarbu, jāatceras, ar ko iesāki, ko dari un kā pabeigsi. Tāpat ir ar Piebalgas identitāti. Šodien esam te, jo mums ir brīnišķīga pagātne ar gudriem cilvēkiem, kuri veidojuši to, kas ir, un šodien mēs veidojam vidi, radām paliekošas lietas. Katrā pagastā ir vērtības. Svarīgi, lai jaunais likums nebremzē, lai atbalsta, jo labs nav vienlīdzīgs ar lēts. Labs – tas ir liels darbs, liels finansiāls ieguldījums, atbalsts darbam, nevis tikai kritika. Ļoti ceram, ka prezidenta iniciatīva būs tas gaismas stariņš, kas reformas gaitā mums neapgriezīs spārnus.

V.Johansone: - Paši neprotam novērtēt to, kas mums labs. Skrāģu krogā bija skaists pasākums, profesionāli mākslinieki, skatītāju vidū maz piebaldzēnu. Piebaldzēns brauc uz pasākumiem citur. Baidos, ka reformas rezultātā tiks spriests par vidusskolu pastāvēšanu. Ja būs šaubas, ģimenes dosies prom. Taču ir cilvēki, kuri atgriežas. Zosēnos vairs pārdošanā nav nevienas mājas. Varbūt mūsu vājā puse, ka neesam pratuši šos ienācējus iesaistīt Piebalgas dzīvē.

A. Pooks: - Pašiem jāapzinās, jāizveido stratēģija, kā piesaistīt cilvēkus. Man grūti, piemēram, somu tūristiem pateikt, kāpēc braukt uz Piebalgu, jo arī viņiem ir pakalni un kultūrvēsture. Mums pašiem jādefinē, kas esam, tad jādomā, kā šo vēstījumu par unikalitāti izmantot, tad, kā piesaistīt biznesu.

I.Elere: - Pasaulei neinteresē vēl viena Parīze vai Amsterdama, bet tas unikālais, kas ir mums. Svarīgi, kā to pasniegsim. Likumprojekta iniciatīva ir liels solis kultūrvēsturiskajiem novadiem, ir jānovērtē to daudzveidība, kas ir Latvijas ilgtspējas pamatā.

Guntis Gailītis, Skrāģu kroga saimnieks Zosēnos: - Daudzi tikai runā – valsts, valsts -, bet valsts nav slaucama govs. Valsts esam mēs. Saka – valstij jādod -, bet nauda ir jānopelna, un kultūras lietas balstās uz darbu: zemkopību, ražošanu, tirdzniecību. Kad tā strādā, var veidoties kultūra. Nelolosim sapņus, tie mākslinieki, kuri te ir vasarās, nebrauc strādāt, bet atpūsties.

I.Putniņš : - Valstij jānāk pretī kultūrtelpas saglabāšanā. Bijām Alūksnē, tur stāstīja, kā novadā attīstās 16 pagasti, un teica: "Mēs jau visi esam alūksnieši." Nedod Dievs, ja mēs pēc dažiem gadiem teiksim, ka esam cēsnieki. Tā nedrīkst būt.

Veidosim Piebalgas attīstības stratēģiju. Ne novadu domes, bet sabiedrība kopā, un sabiedrībai tā jāakceptē. To nodosim jaunajai domei. Ja mēs, piebaldzēni, spēsim abstrahēties no "mēs" un "viņi" un radīsim kopīgas idejas, tad Piebalga būs un attīstīsies arī turpmāk.

N.Brēmers: - Galvenais, ka ir daudz cilvēku, kuriem Piebalga ir svarīga.

***

Valsts prezidents **EGILS LEVITS:** "Mēs dzīvojam nevis industriālajā, bet postindustriālajā laikmetā, kad centrāls ir jautājums par vērtību. Piemēram, mūsdienās ir nepieciešams nevis krekls, kas silda, bet gan krekls, kas labi izskatās un kam ir subjektīva vērtība. Proti, liela vērtība ekonomikā šodien tiek piešķirta kulturālajam elementam. Domāju, ka Piebalga ir uztvērusi šo pasaules globālo tendenci, jo arī amatniecības tradīcija Piebalgā, kas ir pārdzīvojusi vairākus gadsimtus, ir nonākusi līdz postindustriālajam laikmetam. Piebalgas mantojums izceļas ar divu elementu apvienojumu – kultūras un pašorganizēšanās. Ja mēs skatāmies uz Latvijas karti kopumā no vēsturiskās dimensijas, Piebalga ir latviskuma pirmavots, jo šeit kultūra apvienojas ar pašiniciatīvu, pašorganizēšanos, pašpārvaldi un demokrātiju. Tas arī apliecina, ka ir ļoti svarīgi, lai administratīvi teritoriālās reformas gaitā nepazūd šīs pašnoteikšanās vienības.

Piebalga ir ļoti īpaša un blīva Latvijas kultūrvēsturiskā daļa, kas teritorijas un iedzīvotāju skaita ziņā nav pārmērīgi liela, taču ir ļoti daudz devusi latviešu tautai, nācijai un visai Latvijas valstij. Tāpēc ir jādomā, kā šo devumu turpināt nākotnē. Svarīgi pieminēt, ka šis likums paredzēs arī iesaisti valsts finanšu programmās, jo, protams, ir nepieciešami zināmi līdzekļi, lai varētu šo kultūrvēsturisko mantojumu kopt un attīstīt." ❑

Lappusi sagatavojusi
SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem